IL HABIB

Joħroġ cull nhar ta ħamis, barra minn ħamis ix-Xirca u Labsi.—L'imsieħbin ta Malta u Ghaŭdex jisŭielhom, bil Posta b'collox, tliet xelini fis-sena, li jistgħu jitħallsu xelin cull erba' xhur, bil-kuddiem. Ta Barra, jisŭielhom xelin actar fis-sena u jaħtieġ iħallsu għall'inkas bis-sitt xhur fuk.—Min ma javżax xahar kabel tagħlaklu is-sena, jirtabat ghal oħra.—Ebda chitba li ŧasal f 'idejn id-Direttur ma tarġa tirtadd l'ura.

Imżeŭŭak b'cull xorta ta daŭl, ta tagħlim, ta aħbarijet u ta mogħdija taż-żmien: imma dejjem nisrani u ħabib tal-kalb.

Proprietarju: il *Cumitat tal Għakda tal Apostolat tat-Talb*, li kankal u sejjer imexxi dan il kari tajjeb, għall gid tal Maltin.

Direttur: is-Sur Ġużè Muscat-Azzopardi (strada santa Lucija, numru 89.)

Amministratur: is-Sur Dŭardu Galea(str.Cristoforu,numru 174).

Stamperija: *G. Muscat* (strada sant'Orsla, numru 213).

L' EŬŬEL SENA. IL ĦAMIS, 7 TA MARZU, 1912. NRU. 6.

Inbierecu b' kalbna collha il HABIB, gażetta bil Malti, u nirriccmandaŭħ lir-Reverendi Cappillani, biex ixerrduħ kalb l'insara tal Parrocci taħhom, għax nistennew minnu gid cbir.

Mil Belt, fid-19 ta Jannar, 1912.

† P. ARCISKOF U ISKOF.

AVVIS.

Il Cumitat tal Appostolat tat-Talb bida jigbor il firmi ta min irid jidħol fix-XIRCA CATTOLICA. Jaħtieġ li ŭieħed ifittex inizzel ismu għand Membru ta dan il Cumitat.

Ir-Randan

Sa mill'eŭŭel żmienijet tal Cnisja, is-saŭm għal erbgħin jum chien ħaġa ŭisk għażiża u cullħadd chien iħarisha tas-seŭ tajjeb. Il bidu tas-saŭm aħna insibuħ fil kadim Testament ucoll, f'bosta esempi, iżda chien il veru bidu ta dina il ħaġa hecc għażiża Gesù Cristu Sidna, meta ried jibda il ħajja tiegħu fil ŭiri b'saŭm ta erbgħin jum geŭŭa id-desert, mingħajr ma dak xejn, sachemm fl'aħħar bħala bniedem biħ il ġuħ u ħalla liddemonju jittantaħ għat-tagħlim tagħna.

Il Cnisja għandha ŭisk f'kalbha dan is-saŭm għal erbgħin jum, imsejjaħ Randan, għaliex tagħraf gid cbir ŭisk minnu fl'erŭieħ tal insara. Tagħraf li meta nghaccsu il gisem, issir iżjed ħafifa ir-ruħ, biex tista' tirtafa lejn Alla, u tara fejn nakset, tibchi il għamil ħażin u tagħmel penitenza. Tagħraf it-tisŭija tad-draŭŭiet ħżiena u il bidu ta ħajja chif irid Alla; ħajja li ma tistax issir sachemm ma icunx hemm ċaħda seŭŭa lis-sensi f'dac li jitolbu. Għal-hecc il Cnisja ma tħallix katt sena li meta jasal ir-Randan ma tŭissix bil vuci tal Iskfijet l'insara collha fuk dan id-dmir li għandhom hecc cbir. Iżda iż-żmienijet tbiddlu: fi żmien missierijetna, il ġranet tar-Randan chienu ġranet ta saŭm u saŭm jebes, ta priedchi, ta krar u ta talb ll'Alla: u aħna conna insibu allura l'onestà, il għajnuna ta ŭieħed lill'ieħor, il fedeltá, il ġabra, il għożża tal isem u tal unur; li stess saħħa tal gisem chienet ŭisk actar sħiħa fiż-żmienjet tagħna, ir-Randan u la hu żmien ta saŭm għal bosta u inkas ta opri tajjba. Anzi donnu fir-Randan actar jitcattar ix-xalar, mhux biss ma tul il ġranet tax-xogħol, imma ucoll u iżjed nhar ta Hadd, issa bil *foot-ball*, u issa bit-*teatri*, u issa bi ħŭejjeġ oħra, chif huma iċ-Cinematografi, specialment fejn hemm in-nisa jistadu minn fuk il palc: u, ja ħasra!, l'effett ma jistax ma icunx it-taħsir f'cullħadd. Ħarsu lejn iz-zmien ta 'llum u kabbluħ maż-żmien ta missierijetna. X'għandu x'jaksam? Ighidu, forsi, li il forzi ma humiex ta kabel; ma jifilħux u iridu biex jistrieħu. Dan hu veru, iżda il guaj gibnieħ b'idejna meta ma ridniex nafu iżjed bir-Randan tal Cnisja. Biex niddevertu u ngħaddu ijeli sħaħ fis-sŭn, il forzi jatuna? U ma naraŭx li il gisem għaleb ir-ruħ għal-collox?

M. P. G.

Akraŭ l'eŭŭel aħbar ta "Ma dŭar il Gzira", għax hemm bzonn li tcunu tafuha.

Il Ŭirja tat-Tpingija

Ħaġa sabiħa ŭisk, ħaġa li thenni il kalb u tfarraġ ir-ruħ it-tagħlim tat-tpingija: u aħna, li ġrejna xi ftit mal bliet il cbar tal Eŭropa u kattajna ġranet sħaħ fil Musej u fil Gallariji l'actar imsemmija għall pitturi taħhom, fraħna bla-tarf mita smajna li daŭn il ġranet chellha tarġa issir il *Ŭirja tat-tpingija tal Maltin* u li actarx din id-darba chienet sejjra tcun mgħammra ġmielha. Morna, mela, malli fetħet (fi Strada Mezzodì, cantuniera ma Strada Forni): u kagħdna inżuruha bir-rekka collha, għax aħna dac collu li jista' jisfa' ta gieħ għall Malta inkiesuħ ta gieħ għalina infusna.

Il Ŭirja, li chienet imkassma f'ħafna cmamar geŭŭa xulxin, sibniha tas-seŭ mgħammra tajjeb: imma, barra mil pitturi ta cull xorta, jigifieri mil qŭadri cbar taż-żejt sal figurini tal pinna, rajna ħafna xogħlijet ta *statuj*, ta *mudelli*, ta *funderija*, ta *incisjoni*, ta *ritratti bil fotografija*, ta *raccmijet* bid-deheb, bil ħarir u fl'abjad, li fukhom m'aħniex bil ħsieb li nitchellmu. Ngħidu xi ħaġa biss fuk it-*Tpingija*.

Malli dħalna, ilmaħna f'ras it-taraġ tmin ritratti cbar u sbieħ nett, collha *bil pastell* tas-Sur Mast Giuseppi Duca: daŭn it-tmin ritratti huma tal Professur Tagliaferro, tas-Sur Mast Nani, tas-Sur Savona, tas-Sur Mast Vassall, tal Iskof Portelli, tal Iskof Gaffiero, ta Monsinjur Pullicino u tas-Sur G. Muscat-Azzopardi, Direttur ta din il gażetta: u bkajna inħarsu lejhom, għax seŭŭa għax-xebħ u seŭŭa għar-rekka tax-xogħol, fihom tas-seŭ x'tara.

Imbagħd, bdejna induru: induru u niflu b'seba' għajnejn il ħidma ta cullħadd: u stagħgibna mhux ftit li ma sibna hemm ebda xogħol tal aħjar pitturi Maltin: bħalma huma Peppinu u Ramiru Calì, fost l'*Artisti*; u is-Sinjura Calì-Corleo, fost *id-Dilettanti*. Għaliex? Ma riedux juru ruħhom jeŭ naffarhom xi ħadd?.... Ŭisk nibżgħu li naffruhom, għax inkas is-Sinjurini De Bono, Miller u Galea-Brokdroff, li huma dilettanti imsemmijin u għandhom ħafna xogħlijet sbiħ, ma dehru f'din il Ŭirja.

Din l'imbierca Ŭirja tagħna, għad li il Maggjur Balbi u in-nies l'oħra tal Cumitat jaħdmu u iħabircu ferm għaliha, għandha żeŭġ difetti cbar: l'eŭŭel ŭieħed, li ħadet il fama ta *ingliżata* u għal-hecc il Pajjiż ma 'ngibidx lejha; u l'ieħor, ŭisk acbar, li m'hemmx *Cumissjoni artistica* biex tara hi, u hi biss, liema huma ix-xogħlijet li ħakkhom jidħru fiha u liema huma li għandhom jiġu scartati bla *rispetti umani*. Din ħaġa tar-rekka ŭisk u m'hix xogħol ta bniedem ŭaħdu, għax fid-dinja, ħadd, għal-chemm jithem u tal-ħakk, ma hu infallibbli.

Rajna, fil camra ta geŭŭa nett u f'xi oħra ucoll, xogħlijet li ma chienx jixrak jidhru: ma ngħidux liema huma u ta min huma, għax il Hakk ħadd ma iridu ŭara biebu!

Chien imissha ucoll issir *Cumissjoni* oħra biex tati xi premji imkassmin f'tant frieghi: ngħidu aħna għall *pitturi taż-żejt*, għall'*acqŭarelli*, għall *pastelli*, għa-xogħlijet bil pinna, għad-disinni u x'nafu actar. Għax, jecc ix-*Xirca ta daŭc li iħobbu it-tpingija* u li cull sena kiegħda tkankal din il Ŭirja, għandha bħalma jingħad chemxa flus ġmielha f'idejha, din hi it-triek biex tagħmel il kalb lit-tajjbin u tħallas chif imissu il min jixraklu!

L'eŭŭel *Cumissjoni* li semmejna hemm bżonnha, biex daŭc l'ittri cbar li tnaxru mal ŭisa collu ta Strada Forni—*Art Exhibition — Ŭirja tas-Sengħa*—icunu kiegħdin ighidu is-seŭŭa; u il *Cumissjoni* l'oħra tinħtieġ ucoll għax, la darba m'haŭnx GĦONJA, la Maltin u inkas Ingliżi, li joniku, chif isir fil bliet il cbar, il belli flejjes biex jixtru qŭadru sabiħ li jinnamraŭ minnu f'Ŭirja, jixrak li l'*Artista* u id-*Dilettant* tagħna icollhom għall'inkas it-tàma li jieħdu premju—premju seŭŭa—mogħti minn *Cumissjoni ta 'Mħallfin tajjba u tal-ħakk*— jecc irridu, bis-sòd, li il Ŭiriet tagħna jicbru, u imorru il-kuddiem, u jibdeŭ jatu conthom l'aħjar nies!

Darb'oħra, ngħidu liema huma l'aħjar xogħlijet li chien hemm, chif jidhrilna aħna: imma, billi il *Pitturi* huma nies bla

sabar, bħal cull xorta ta *Artisti* oħra, insemmu mn'issa l'Aŭturi taħħom, bla ma nokogħdu nagħżlu għal issa l'*Artisti* mid-*Dilettanti*.

Rajna, mela, xogħlijet sbieħ tal aħŭa Caruana Dingli, is-Sur Rubert u it-Tenent Ďŭardu, R. M. A.—tas-Sur Ġanni Vella—tal Barunissa Sophie von Scheve, tas Sinjura Horsley u tas-Sinjura Grenall—tal Professur Pisani u tas-Sur L. M. Galea—tas-Sur Samut Tagliaferro u tat-tfajjel A. Blackman, barra minn daŭc tas-Sur Mast Giuseppi Duca, li semmejna kabel.

Dac it-tfajjel—A. Blackman—Alla taħ il *genju* tad-disinn: u, jecc għandu bżonn il għajnuna biex jissocta jitgħallem, ix-*Xirca* li kiegħda tkankal daŭn il *Ŭiriet tat-tpingija* għandha id-dmir li tgħinu b'cull ħaġa li jaħtieġ!

FRA MELITON.

NAHAL FÛK IL ŬARD

Il Pajjisi Cattolici u'l Pajjisi Protestanti

Xi protestanti chitbu hecc: Il pajjisi cattolici għadhom l'ura u coll ma immorru actar dejjem igħadduhom il pajjisi protestanti. Minn dan tara li ir-religion tal protestanti iggîb in-nies il kuddiem, fejn dic tal cattolici titlakhom u tfakkarhom. Naraŭh dan fl'Austrja, fi Franża u fi Spanja li sejrîn dejjem actar l'ura.

Nŭieġbuhom: Xi pajjisi, li chienu cattolici, imxeŭ il kuddiem ucoll meta chienu igħożżu ir-religion cattolica. Il Germanja u'd-Danimarca chellhom setgħa acbar sachemm zammeŭ ir-religion cattolica, milli ŭara li kalbu għal dic tal protestanti. Li chienet is-setgħa ta fûk l'art dic li taktaħha jecc religion hix vera jeŭ le, chien icollna ngħidu li il Lhud huma fis-seŭŭa ŭisk actar milli il protestanti. Barra minn dan, il gîd u'l hena fl'art ta pajjis mux mgħar-religion li jistkarr għandhom x'jaksmu, imma l'actar, u chemm mux għalcollox, mgħal *clima*, mgħal art, mgħaddehen, il għakâl u'l ħeġġa ta nies cbar li icollu, mgħat-trigija ta mîn jaħchem fuku, mgħal güerer, mgħal ftehim magħ pajjisi oħrajn u magħ ħŭejjeġ oħra bħal daŭn. Mîn jaħseb xort'oħra moħħu ħeff.

Nħarsu lejn il pajjisi ŭieħed ŭieħed.

Il Germanja hija akŭŭa minn Franża, għax tgħodt nies 57 miljun, fil ŭakt li Franża ma għandhiex ħlief 38 miljun. Il Germanja hija akŭŭa mil Austrja, għax din fiha 10 miljuni nies ankas minn dic, u tinsâb mgħammra b'ħafna ġnûs, li ma jakblux fil fehma u dejjem bil ġlied bejniethom. L'Olanda, għad li mux biss protestanti imma f'râs il pajjisi protestanti collha, ŭakgħet baxx. Franża, ŭakt il ħrâra tagħha għar-religion cattolica, taħt Luigi XIV u Napuljun, għal darbtejn chienet l'akŭŭa ŭaħda taddinja. L'Inghilterra u l'Amerchi ta fûk ebda eserĉtu ma jista għalihom, għax għandhom il vantaġġ li huma mifrudîn bil baħar minn pajjisi oħrajn. Fiż-żminijet tan-nofs l'Italja, mħabba fli fejn hi kegħda, chienet f'râs il cummerĉ; nfaccru ir-repubblichi ta Venezja u ta Genŭa. Fis-seclu XV u XVI li Spanjoli u'l Portughisi, li huma cattolici, chienu jaħcmu fûk il bħûr collha. L'Italja u Spanja illûm m'humiex minn tal eŭŭel l'actar għaliex l'art tagħhom, billi hîla bosta tinħadem, hija illûm art mirdugħa, li ma taħlibx bosta, u għaliex ucoll ma għandhomx barrieri tal faħam, tal ħadîd.... Ix-xogħol, li jatu daŭn, li għamilhom cbar lil pajjisi li jissemmeŭ illûm.

U nistgħu ngħidu li *l'industriji*, li minn ftît taż-żmien il haŭn fâru u kanklu sħieħ il cummerĉ fid-dinja, chienu b'risk il pajjisi protestanti u actarx għamlu ħsâra lill pajjisi cattolici, billi daŭc jatu bla tarf iżjed minn daŭn faħam tal gebla u ħadîd, li jinħtieġu bil bosta għal daŭc ix-xogħlijiet ta macni. Imma ankas dan m'hu minnu għalcollox. Il Belgju hu pajjis l'actar ħautîel u ħaddiem u li għal industriji igîb il għira lil akŭŭa pajjisi; mela ir-religion cattolica ma chienitx għalih ta tfixchîl, chif iridu igħidu daŭc. It Taljani mbagħad ma jistgħux jarġgħu jiġu l'eŭŭel fil cummerĉ mgħad dinja, isîru ŭieħed mil akŭŭa pajjisi għal industriji, jarġgħu jicsbu is-setgħa li chellha Ruma taħt l'imperaturi, li chienet taħchem fûk id-dinja, ankas jecc jakalbu collha protestanti.

DUN PAŬL.

ALLA JAHSEB!

Bla xejn ma teħda,
 Tgħanni u tittajjar;
 Katt ma titħajjar
 Tbiddel xortic:
Għasfur tal ajru
 Tarbit ir-raba,
 Tant hena u xaba
 Mîn k'ed jatic?
  Alla iħennini,
  Hu li ħalakni;
  Alla irejjakni,
  Iżjed ma 'rridx.
Ŭarda tax-xgħari
 Ġo 'l blat moħbija,
 Tfeŭŭaħ, mogħnija
 B'leŭnec cull żmien:
Bla ma taf tinseġ,
 Għid mîn bi ħleŭŭa
 Libbsec hecc seŭŭa,
 Bint is-sisien?
  Alla ilibbisni:
  Għalchemm jen ĉchejcna,
  Tgħidlix imsejcna;
  Iżjed ma 'rridx.
Jien biss, jien niekes
 Mit-tama f'Sidi,
 Ma nagħrafx gidi,
 Mgħobbi bil ħsieb:
S'issa mîn tani
 Ħajr li nitrabba,
 Saħħa u imħabba,
 Fehma u iħbieb?
  Għid bħall għasafar,
  Bħall ŭard, kalb tiegħi:
  Jecc Alla hu miegħi,
  Iżjed x'irrid?

25-2-12. Prof. DUN C. PSAILA.

Lis-Sur M. P. V.

Kabel xejn, niżżu-ħajr lis-Sur M. P. V. li għoġbu jistaksi bl'*Ingliż*, fil *Malta Herald*, lis Sur *Giuseppi Micallef Goggi*, jecc jistax igħidlu f'liema *faĉĉata* ta liema *ctieb* jinsab dac il cliem tal *Papa Benedittu Erbatax* li hu gieb fl'aħħar ħarġa tal *Habib*, fuk il qŭistjoni ta *Malta u Mileda*. U irridu inŭieġbu aħna, għax, jecc hemm xi ħtija, hi collha tagħna. Difatti, is-Sur Micallef Goggi, fl'articlu tiegħu, ŭara il chelmiet bil Latin tal Papa Benedittu Erbatax, chien immarca: *Inst.Eccl. Inst.XL VII N.56*; u aħna neħħejnihom, għax dehrilna li ma chienux tal bżonn.

Issa, mela, is-Sur M. P. V. jaf f'liema *faĉĉata* ta liema *ctieb* jinsabu daŭc il chelmiet tal Papa Benedittu Erbatax: u jista' jibda li studju tiegħu fukhom. Anzi, biex ngħinuħ, irridu ngħidulu li Monsinjur Canonicu Farrugia, Prelat tal Papa u Professur tal Filosofija—ŭieħed mil għeref Sacerdoti ta Malta—ftit ġranet kabel l'articlu tas-Sur Micallef Goggi, fil *Conferenza* li għamel l'Università, fuk *Malta u Mileda*, chien semma ucoll dic is-sentenza tal Papa Benedittu Erbatax. Dic il *Couferenza*, chif smajna, sejjra tcun stampata: u, mita toħroġ, naħsbu li is-Sur M.P.V. icollu daŭl cbir minnha, għax fiha ŭisk actar minn dan li kiegħdin insemmu.

Xtakna biss li is-Sur M. P. V. chiteb lilna bil Malti mill'eŭŭel: għax, la jakra il *Habib*, għandna nifhmu li hu Malti bħalna: u, għad li tàna impurtanza cbira b'mistoksija hecc żgħira f'gażetta ingliża, sata jiġri li ma nakraŭhiex; u hu chien jibka' fid-dlam, fil ŭakt li aħna conna nagħmlu figura li ma għarafniex inŭieġbuħ. M'hux actar sabiħ niftehmu bil Malti fil *Habib*—ngħidu aħna, bejnietna?....

Ma dûar il Gzira

L'eŭŭel nett, inŭieġbu lil dac l'*Imsieħeb* li staksiena jecc li *Statut tax-Xirca Cattolica* hux mgħoddi mill'Iskof. Jistgħu jibkgħu sguri daŭc collha li huma imħajjrin jidħlu fix-*Xirca Cattolica* li mhux biss li Statut hu mgħoddi mill'Iskof, imma li xejn ma isir mil *Cumitat tal Appostulat tat-Talb* li ma icollhiex pjacir biħ l'Aŭtorità tal Cnisja. F'dan il Cumitat, li, bħalma għedna, fiħ 26 persuna mill'aħjar, hemm ħames Monsinjuri (fosthom, li stess Segretarju tal Iskof) u Sacerdoti oħra li tas-seŭ jixtieku il gid tannies tas-snajja u tal ħaddiema u iridu jaħdmu għall Poplu bil ħila u il ħrara taħħom collha. Darb'oħra ingibu il Cumitat sħiħ, biex cull-ħadd icun jaf ma min kiegħed jagħmilha.

—Niżżu-ħajr lid-Direttur tal *Habbar ta Sant'Antnin*, li, fil ħarġa ta dan ix-xahar, għoġbu ixandarna mal karrejja tiegħu u jirriccmandana maħħom. Aħna ucoll nixtieku li dac il *Habbar* jiġri f'idejn il karrejja tagħna, għax biħ ma jistax isir ħlief gid: u nilkgħu bil kalb collha li bidla li offrielna.

—Niżżu-ħajr ucoll lit-Tabib Ġanni Gulia, ragel għaref u chittieb mit-tajjbin, li bgħatilna il ctieb tiegħu *La Geologia ed i fossili delle isole maltesi*. Dan li studju sabiħ u ĉar fuk *chif in hi maħluka u xi trodd l'art ta Malta* jinsab miġbur fiħ cull ma chitbu fuk hecc l'aħjar Chittieba tad-dinja u deher fil *Güida* tas-Sur *G. Muscat*, li aħna semmejnielcom darb'oħra, It-Tabib Gulia, ŭieħed mill'ekdem ħbieb tagħna, issemma ŭisk barra minn Malta fuk daŭn li studji tiegħu u giè imsieħeb fl'akŭa *Xirchiet* tal Eŭropa. Mela, incunu kiegħdin natucom bxara tajjba, mita ngħidulcom li hu, imħajjar minn'na, sejjer jicteb xi ħaġa bil Malti għall karrejja tal *Habib* fuk dan it-tagħlim ta daŭl u fejda mill'actar.

—Mitlubin infaccru li fil 15, fis-16 u fis-17 dan ix-xahar icun hemm l'Adurazzjoni tal *Erbgħin siegħa* (Quarant'ore) fil Cnisja ta *Santu Ŭistin* tal Belt, bi priedca cull-jum, fil ħamsa u qŭart ta fil-għaxija. Fl'aħħar ġurnata, fis-sitta ta fil-għodu, icun hemm ucoll Kuddiesa bil *Comunjoni-Generali*: u naħsbu li ħadd miĉ-Cinturati, jecc icun jista', ma jonkos dic il għodŭa: imma jixrak li jersku ucoll cull-jum għall'*Adurazzjoni*.

—Ma 'nħobbux insemmu il ħsarat li il bniedmin, jeŭ imgienen, jeŭ ivvizzjati, jeŭ jeshom maktuħ għal-collox, igibu lilhom infushom, għax daŭc mardiet coroħ li jittieħdu: u għal-hecc fil *Habib* katt ma 'ssibu li il flien kabeż minn fuk it-tali sur, jeŭ kata' grieżmu, jeŭ bala' it toscu—fi ftit cliem, li katel-ruħu b'idejħ. Imma il ħsarat bħal dic li ġrat nhar il ħadd li għadda ħdejn ħaż-Żebbuġ insemmuhom, għax il karrejja tal *Habib* għandhom il jedd icunu jafu bihom. Mela, nhar il ħadd li għadda, fit-3 u nofs ta ŭara nofs in-nhar, Giuseppi Barbara, minn ħal Għaxak, chif chien dieħel ħaż-Żebbuġ bil carozzin tiegħu, micri lil Giorgi u

Roži Bugelli, li chienu sejjrin minn Bormla, fejn jokoghdu, biex jaghmlu žjara lil ŭaħda tigi minnhom f'dac ir-raħal, nafarlu iż-žiemel: u dan, maħrub ghal-collox, kaleb il carozzin. Ir-ragel tal carozzin u it-tnejn minnies li chellu geŭŭa issabbtu collha mal art b'herra cbira: u Giorgi Bugelli biss ħelisha bi ftit brix u b'katgha li tistghu taħsbu chif ħallietu. L'imsejchen Barbara ħaduħ, mitluf mis-sensi tieghu, li Sptar tal Furiana, fejn miet sbiħ it-tnejn; u Roži Bugelli, mitlufa ucoll, ġabruha ghand ħuha, li f'loc bi žjara tal ferħ, chellu jilkaħħa f'dic il ħsara collha. In-nies ta dac ir-raħal kabžu ghall'imsejcnin chemm setghu u it-Tabib Vassall deŭŭihom mill'aħjar u bla telf ta žmien: imma Giuseppi Barbara baka' mitluf sa ħarget ruħu u Roži Bugelli ghadha ħažin.

—Nhar it-tlieta tal gimgha id-dieħla, fis-7 nieksin qŭart ta fil-ghodu, issir Kuddiesa bil *Comunjoni-Generali* fil Cnisja *tal-Vitoria*, haŭn il-Belt, ghax dac in-nhar San Flippu Neri, imsejjaħ l'*Appostlu ta Ruma*, jaghlak 290 sena mil ġurnata li fiha giè maghmul Kaddis. Mitlubin infaccru lill Fratelli ta dic il Cumpanija b'din il lakgha. Il Cumpanija ta San Flippu Neri li kieghdin insemmu fiha bosta Sacerdoti u Seculari mill'aħjar: hi ŭaħda mill' actar antichi u stmati: u chienet giet imŭakkfa f'dic l'eŭŭel Cnisja li inbniet fil Belt mil Cavalieri ta San Gŭann.

—Ir-Reverendissimu Monsinjur Canonicu Teòlogu Dun Ŭiġ Vella D.D., tal Matrici ta Ghaŭdex, ried ucoll joffrilna il bidla tal *Habib* mal *Eucaristija, habbar ta Gesù Sagramentat*—kari tajjeb u sabiħ, li joħroġ, f'dic il gžira, taħt id-direzzjoni tieghu. Chif ma nižžuħx ħajr u ma naċċettaŭx bil ferħa?..

—Il *Biedja ta Marzu* inħalluha ghal darb'oħra.

—It-*Taħdita bejn Toni u Peppi*, fuk il Providenza, ghoġbitna ħafna: u, mita icun ŭaktha, nuruha id-daŭl.

IL HOLKIEN

(jissocta fuk ir-raba ħarġa)

Minn dac iż-żmien lil haŭn saru ŭisk kisien oħra, u it-telescopiu u it-teodolit li geŭ sat-tant micxufa, sŭeŭ ŭisk ghal dan il-ħsieb. Illum il ġurnata nafu li l-art chif iddur tati ħżiem ta 40 miljun metru; jigifieri 40 elf chilòmetru. Tghiduli: U chif mar inzerta numru hecc tond?!— Numru tond mux ghax inzerta, imma ghax il kies tal metru u tal chilòmetru, li hu kies franciż, imdaħħal illum ucoll fl-Italja, fi Spanja, fil Portugall,fil Germanja, fi Svezja,fin-Norvegja, fl-America u min jibka' ħaj naraŭh imdaħħal ucoll Malta u GHaŭdex is-sena li gejja, floc il kies malti,—iva—il kies tal metru u dac tal chilòmetru saru fuk il kies tal ħziem taŭ-dinja. Id-daŭra collha tkassmet f-40 miljun biċċa, u cull biċċa semmeŭha metru. Cull elf metru inbaghad taŭh l-isem ta' chilòmetru. Cull chilòmetru fih daks mit-tmienja ħamsa ta mîl ingliż; jeŭ bi cliem ieħor, cull tmien chilòmetri fihom daks ħames mîli.

IT-TOKOL.

Li l-art hi tonda stajna nipprovaŭh b-ħaġa li tidher, jigifieri bil vapuri li l-eŭŭel ma tghib minnhon hi l-eħxen u l-ibxa biċċa, jigifieri żakkhom, u inbaghad l-irkak u l-oghla, jigifieri l-arbli: sinjal li mux imħabba il boghod icunu keghdin jghibu, ghax li chien hecc, chiecu chienu jibdeŭ minn l-irkak u jispiċċaŭ fl-eħxen, imma minħabba żakk ŭiċċ il-baħar, żakk li bla ma tidher xejn f-medda żghira, tghallem ħafna, nghidu aħna, fi tletin mîl, tant li taħbi ŭarajha vapur bl-arbli b-collox. U dan hecc mad-dinja collha, prova li id-dinja hi tonda. Stajna ucoll nipprovaŭh bil cŭiecheb li actar ma ŭieħed jimxi lejn riħ li jcun, actar jiffaċċaŭ minnhom ġo dac ir-riħ, kishom ħergin minn ġol baħar. L-akŭa prova inbaghad hi tal vapuri li bil pruŭa dejjem geŭŭa il punent isibu ruħhom fl-aħħar fil post mnejn icunu telku. Imma jecc issa min kieghed jakra jcun irid jaf chif innies li, ħaġa minn eŭl id-dinja, ghandhom icunu keghdin imdaŭrin, ma dŭar il koxra ta l-art, kishom nemel ma dŭar laringa, ma jakghux, u chif, tarġa, din id-dinja, maktugha ghaliha, tista katt iżżomm bla taka', jaħtieġlu jiccontenta b dac li toffrilu ir-raġuni.

(Jissocta) G. Vassallo.

TŬISSIJET FUK IS-SAĦĦA

It-trabi

Meta it-tarbija titrabba bil flixcun u ma tcunx tarda mn'ommha jeŭ mill'imreddgha, l'icbar periculu,illi spiss imarradha bl'imsaren u joktoiha, hu li tatuha ħalib mghoddi jeŭ imnigges: ghaldakstat jinħtieġ:—

(1) Li il ħalib icun maħlub mill' istess annimal u mhux mill'eŭŭel mghoża li tigi, u li icun maħlub bl'indafa collha;

(2) Li jinħaleb u jinżamm geŭŭa fliexchen jeŭ f'tazzi mghottija tajjeb, u maħsulin chif imiss bis-sapun u bil misħun;

(3) Li jintghata lit-tarbija dejjem frisc (il ħalib fis-sajf jikras ŭara saghtejn) u mghoddi min-nar minghajr ma jaghli;

(4) Il ħalib ghandu icun miżjud bl' ilma tal vit mgholli, jeŭ b'li mgholli tax-xghir maghmul frisc;

(5) Ghandu jintghata fietel: la sħun bosta, inkas chiesaħ, seŭ-seŭ tas-sħana ta gisem it-tarbija;

(6) Ghandu jintghata minn flixcun maghmul donnu fregatina, bil beżżula cbira u mtakkba ołxon, u mhux minn daŭc *irħas* bit-tubu tal lastcu, ghaliex daŭc ma jistghux jitnaddfu tajjeb u igibu it-tghaŭiġ tal fomm u mard fil grieżem u fis-sider b'li sforzi li taghmel it-tarbija biex ittalla ta geŭŭa fihom;

(7)F'loc ŭieħed, ghandu icollcom tnejn jeŭ tliet fliexchen, sabiex tistghu tnaddfuhom tajjeb bis-sapun jeŭ soda, takalghuhom biċċa biċċa, u ŭara iżżommuhom f'żingla bl'ilma nadif, sachemm tiġu bżonnhom; timleŭ ŭieħed ŭieħed bil ħalib fietel u imħallat (scond iż-żmien tat-tarbija) u tatuħ lilha.

Fl' aħħar nett, hemm min irabbi it-trabi bil ħalib *tal bottijet*. Dan ma fihx is-sustanza tal ħalib naturali u frisc, imma min ma jistax jaghmel ieħor, jista jŭza lilu fil fliexchen chif ghedna diġà.

Ŭara li it-tarbija tigi miftuma ghax tcun ghalket is-sena, l'ichel taħħa ghandu icun, barra mil ħalib tal mghoża, is-smid, l'*arrowroot*, il galletti mghollija, l'ichel tat-trabi li jigi minn barra fil bottijet, xi bajda frisca mghollija u ħŭejjeġ bħal daŭn; imma katt tatuha ichel ieħor u laħam, kabel ma icollha is-snien collha, jigifieri kabel is-sentejn. Ix-xorb tal inbid jeŭ spirti hu velenu ghat-trabi: ghalhecc jaghmlu ħażin ŭisk il missierijet li ideŭŭkuhom daŭn il ħŭejjeġ biex jiggustaŭhom ichemmxu ŭiċċhom meta jatuhom xi katra.

Jena taŭŭalt ftit iż żejjed fuk it-tmieħ tat-trabi, ghax id-90 fil 100 tat-trabi li imutu, specialment fis-sajf, geji mill'ichel ħażin li jitimghuhom.

Jissocta L. Manche'.

Il Patata

B'dispiacir taghna, smjana li il marda li chienet dehret sentejn ilu, reġghet kieghda tirŭina din ix-xitla, li tati profitt lill bdieŭa u li hi tant meħtieġa ghall poplu.

Bosta bdieŭa ighidu li din il marda hi castig t'Alla, u ghal hecc iħallu il ħŭejjeġ jibkghu sejjrin scond in-natura. Hu veru li xejn ma isir contra il volontà t'Alla: imma aħna, chif, meta nimirdu nibaghtu ghat-tabib biex ifejjakna u jatina id-duŭa li jinħtieġ, hecc ucoll il bdieŭa chien imissħom jaghmlu dac li nies li jifhmu fil biedja ighidulhom; u chif ureŭhom sentejn ilu, bil provi li ghamel il Professur Ciccu Debono tar-*Rgotti*, is-Sur Ŭistin Randun ta ħal Tarxien u it-Tabib Borġ ta *Sant'-Anton*. Ghaldakstant, nirraccmandaŭ lill bdieŭa li jirricorru ghal daŭn it-tliet Sinjuri, li bla dubju huma pronti biex ighinuhom.

L'eŭŭel nisel tal Patata gejj mil Perù u minn pajjiżi oħra tal America. Din ix-xitla chien raha l'eŭŭel darba Cristoforu Colombu fil gżira ta *San Dumincu*, fil 1492; u mbaghad raŭha f'Valparaisu u fil Chili. Sas-seclu 15, ħadd ma chien jaf biha haŭn fl'Eŭropa. Din ix-xitla hecc preżjusa chienet migjuba biex taghni l'art taghna taħt il Gvern Ingliż. F'ħaż-Żabbar, bdeŭ l'industrja u ix-xoghol tal patata: u chien Giuseppi Xicluna, Sinjur minn dac ir-raħal, li żara l'eŭŭel ŭieħed, f'jannar tal 1805, erbgha u ghoxrin ratal Patata, f'erba' sieghan raba, u minnhom, f'mejju li giè ŭara, ħa 12 il kantar, li bieħħhom b'ghoxrin scut il kantar u hecc giebulu 240 scut.

Mistaghġbin il pajżani l'oħra minn tant kliħ ta din l'industrja tal patata, bdeŭ jiżirghu ma cullimchien, u hecc saret ŭaħda mill'industrji cbar tal campanja collha taghna.

W.

Ta min jakrah

L'imfaħħar Patri Ciuti, ħabib ghażiż taghna, chellu ifittex jitlak minn haŭn malli ghamel dac il ġmiel ta Panigircu fil festa tan-*Naŭfragju ta San Paŭl*, ghax chien mistieden biex jaghmel *Discors fuk it-Taljani li mietu fil gŭerra ta Tripli*, fit-13 ta frar, geŭŭa is-*Sala ta li Storja Patrja* ta Palermu. Issa dac id-discors giè stampat u Malta haŭn minnu ghal bejħ ghand is Sur Ġann Dingli—*The Coronation Library*, Strada Vescovo, numru 185: u aħna nirraccmandaŭh lill karrejja collha tal *Habib* li jafu bit-Taljan. Tistghu taħsbu Patri Ciuti, li hu ŭieħed mil Predicaturi l'actar imsemmija tal Italja u li fil Panigircu tan *Naŭfragju* ħass dac collu ghall glorja tal Patrja taghna, chif tar bil gŭienaħ tal imħabba u tal fidi mita tchellem fuk il glorja tal Patrja tieghu!

Il leûn tal bajd.

Jista' ŭieħed jaghraf jecc il bajd icun tajjeb jeŭ ħażin mil leŭn tieghu?

Chif ighidu daŭc li huma tal-katgha, iva!

Il bajda bil koxra ftit u xejn samra, nghidu aħna donnha minn leŭn il cafè bil ħalib, hi l'aħjar ŭaħda. Araŭ chemm hecc, li bosta minn daŭc li jixtru u ibieghu il bajd bl'oħxon (*la ingrossa*), jiżbghuħ dac il leŭn. Imma il gażetta ingliża *The Lancet*, mita chixfet din il borma li chienet kieghda issir biż-żbiħ tal koxra tal bajd, kalet li mhux il leŭn ta barra, imma il leŭn tal isfar ghandu juric il bajda hix tajjba. L'aħjar bajd hu dac li icollu l'isfar tieghu ħamrani, ghax icun fiħ ŭisk actar ħadid u ghal hecc jati iżjed sustanza. Il bajd bl' isfar ħamrani icun ta tigieġa f'saħħitha u mitmugha tajjed, fil ŭakt li dac bl'isfar mitfi icun ta tigieġa nieksa mid-demm. U hemm xi Sptarijet fejn it-Tobba ma iridux li jintghata lill morda ħlief bajd bl'isfar ħamrani.

M. B.

Ma dûar id-dinja

Fid-29 tax-xahar li ghadda, ħabbru minn Fara li il vapur taljan «Veneto» incalja imħabba iċ-ċpar ħdejn il fanal ta *San Cassiano*, ma genb Fara. Il passiġġieri u l'equipaġġ salvaŭ.

—F'li stess ġurnata, minn Londra, abbru li ix-xiopru (li żdincar mix-xoghol) tan-nies tal faħam kieghed jieber: huma sguri li mit elf ragel ma humiex jaħdmu u 20 elf minn Derbyshire ghamlu bhalhom. Il machinisti ta Galles jidhru lesti biex jaghmlu hecc ucoll.

—Buenos-Aires, fl'Argentina, imħabba il progett fuk chif isiru l'Eiezzjonijet, jigifieri li cull-hadd ghandu jati il vot bil fors, il President tar-Repubblica, Saenz Pèna, b'Manifest, haġġeġ il poplu biex icompli id-dmir tieghu mal Patrja, ħalli jitmexxa malajr il gid tal Pajjiż. Il Manifest tal President ifaccar li ŭieghed gvern ta libertà, libertà fil qŭestjnijet u fl'eżami tal amministrazzjoni.

—Fit-22 tax-xahar li ghadda, sar il funeral fil cappella ta San Giorġ, li tmiss mal Castell ta Windsor, lid-Duca ta Fife, li miet f'Assuan (l'Egittu). Il cadavru giè meħud l'Inghilterra fuk l'incrocjatur *Powerful*, sbarcat f'Portsmouth u imbaghad ittrasportat f'Windsor fuk tren speciali. Chien hemm fiċ-cerimonja funebri ir-Re, ir-Regina, ir-Regina Alexandra, id-Duchissa ta Fife u il Prinċipijet reali l'oħra bis-segŭitu taħhom: bdiet fil 11 u nofs seŭŭa.

Id-Duca giè midfun ħdejn ir-Re Dŭardu: u il familja reali, malli spiċċa il funeral, telket ghall Londra.

—L'*Associazzjoni Cattolica* tal giuvintur ta Napli kieghda tlesti maŭra ghall Ruma imħabba il festi taċ-centinarju tal Imperatur Costantinu, li tà il libertà lill Cnisja. Jitilku fit-8 ta April. Il Papa ghandu jatihom udienza particolari.

L. MUSCAT.

Itolbu ghall mistrieħ ta ruħ **Enrichetta Micallef**, li mietet haŭn il-Belt, fid-9 ta frar, ta 26 sena. Chienet mart is-Sur Giuseppi, cap ta li stampaturi tal Gvern: u ħallietlu tarbija b'tifchira tal ghakda taħhom, li chellha tispiċċa hecc malajr. Ilna nafuha minn ċcunitha u nistghu nghidu li chienet mara mill'aħjar. Alla jatiha sebħ il Genna.

M. A.

——

Nixtieku li cull min jakra il *Habib* jitlob lil'Alla is-serħ ta-dejjem ghar-ruħ ghażiża tas-Sinjura **Maria Dolores Bonavia Carbone**, li mietet ħ'Attard, fis-26 ta frar li ghadda. Chellha 73 sena, minfukin tajjeb fl'imħabba t'Alla, fil kima lejn is-Sacerdoti u fil carità mal proxxmu taħha.

D. G. D.

MOGHDIJA TAŻ-ŻMIEN.

I.

XARADA TAHBIL IL MOHH

1. 50,
2. l'iżghar fost ħuti,
3. 1000,
4. ŭieħed nisŭa jen,
5. fost ħuti l'acbar.

3.4.5. mija:
u frotta ilcoll flimchien.

Din ix-*Xarada tahbil il mohh* tista' tinkara hecc ucoll:—

Ħamsin, l'iżghar fost ħuti,
elf, ŭieħed nisŭa jen,
fost ħuti l'acbar, mija:
u frotta ilcoll flimchien.

R. M. B.

——

II.

Chelma makluba

It-temp jiccmanda,
mil leminija;
dejjem ghall'arja,
mix-xellughija. R. M. B.

L'aħħar Xarada chienet:

Katt-u-s—Kattus

Fissruha tajjeb daŭn l'*Imsieħbin*: mil Belt, ir-Rev. Dun Anton Abdilla, is-Sinjura Giulja Schembri u is-Sinjuri Saver Sammut u G. Sciberras—mil Furiana, is-Sur Ant. Buhagiar—mil Ħamrun, il Procuratur Legali A. Muscat—minn Bormla, is-Sur Assŭeru Grima—minn ħal Kormi, is-Sur Giorġ Casha—minn ħaż-Żabbar, is-Sur Giorġ Farrugia—u mil Mosta, is-Sur Anthony Mercieca.

——

Żmien ghat-tifsir tax-*Xaradi* u ta cull *Loghob ieħor*, dejjem sa nhar it-tnejn fil ghodu, chif conna ghedna. U ma ghandhomx jedd ghall premji ħlief l'*Imsieħbin*: jecc incunu irridu natu *premju ieħor* lil daŭc li jixtru il *Habib* bla ma jissieħbu fiħ, tcun ħaġa minn kalbna, minghajr ebda obbligu ghaliha. L'*Imsieħeb* li jitla fil premju, jecc ma jurix ir-Rcevuta tal Amministratur lid-Direttur, ma jieħdux.

Nitolbu, fl'aħħar nett, il ħbieb taghna li ma jibaghtulniex *Xaradi* iżjed ghal issa, ghax ghandna fil caxxun ghal sena u actar.

[*Dun Paŭl*] [*Proprietà letteraria*]

Omm tasseu u Omm taparsi

(*Mit Talian ta F. Martinengo P. d. M.*)

——

Fil ħin jidħol fil camra, ghadu chemm jasal u jilheġ bil giri, Ciccu (ragel tas-sengha u tar-ruħ, li chien korob is-sittin sena), jitfa' il ctieb f'riglejn il Cappillan u, ighaggel il cliem—ħa sur Cappillan—ighidlu—jien ma cont nâf xejn b'daŭc il ħuċjeġ collha li ghedtilna mil pulptu; jiena ħaddtu ghalia s'er naghmel ħaġa tajba, ghax ħsibt li geŭŭa fiħ tasseŭ l'Evangelju ta Sidna Gesù Cristu. Imma hecc chif smajt minn ghandec dac il cliem, emminni, ma chellix iżjed sabâr u ma rajtx is-siegha li tispiċċa il kuddiesa, ħalli immûr bilġri inneħħi mid-dâr dic issaħta. Haŭn hu issa; aghmel biħ dac li joghġboc, u ghalia natic il chelma li minn idejn dac ma nieħu katt xejn iżjed, ankas jecc icun curcifiss.

—Strieħ, Cicc, strieħ; hu in-nifs, okghod bilkeghda. Tara! ma gejtx ŭaħdec tilħak dmirec. Alla ibierchec, ibieriec'com ilcoll! K'ed nara, u nfarraġ kalbi, li lir-Religion mkaddsa intom tgħożżuha b'kalbcom collha. Xieħda ta dan il ħeffa li biha ghamiltu dac li kalilcom il Cappillan,u'l mibeghda mkaddsa li turu ghal dac collu li jista itellfilcom il fidi. Hakkcom tasseŭ mîn ifaħħarcom; issoctaŭ dejjem hecc; u jecc katt tarġġhu tħabbtu ŭiċċcom magħ dac l'imbierec, issa li ftaħtilcom ghajnejcom, tafu chif ghandcom iggibu ruħcom mieghu.

—U ŭissejtna ucoll biex ma nieħdu xejn minn ghandu, ankas flûs, hux tasseŭ?

—U mîn jieħu, ghid sur Cappillan, jaghmel dnûb?

—Isimghu (ŭiegeb il Cappillan ghal daŭ'l mistoksijiet): li tieħu il flûs minn idejn mîn icun, mkâr la katt chien torc, ma fiha xejn. Dac li jatic, jecc hu tasseŭ tieghu, isîr tieghec, u Alla ibierec id-dinja. Imma il biċċa hi, li daŭ'l kassisîn tal protestanti il flûs jinkdeŭ bihom bħa's-sajjed bis-sunnara, nghiduha chif inhi, biex jigbdu l'erŭieħ ġox-xibca taghhom. Jindunaŭ b'xi ŭieħed li ghaddej ħajja mgebbda, jeŭ inchella b' xi ragel tas sengha, mghobbi bil familja, li ma jâfx chif jakbad jaghmel biex iżommha ittnax il xhar li fiha is-sena: araħom jakbdu iduru mieghu, iżelghu biħ, juruh il flûs u jghammxulu ghajnejh bihom...L'ibleħ tidhirlu ħolma li sâb mîn igħeinu hecc ta b'xejn, u, din ħaġa minn leŭn id dinja, jingibed lejn dac li minn ghaliħ kieghed jghamillu il gîd. Il protestant, hecc chif jara, li kala' l'imħabba tieghu, jakbad jiskih ħelu ħelu il velenu tieghu. U b'chemm nista nghidilcom minn daŭ'l bceijeċ, li jiġru colljum fil bliet cbar! U m'hux tasseŭ, tafux, li daŭc l'imsejcnîn isîru dejjem jemmnu b'dac li ighallimhom il protestant: imma ghal biza' li jitilfu dac il ftît tal flûs, jghamlu ta bir-ruħhom li jemmnu, tonkoshom! ħila li imieru, iŭiegbu iva ghal collox, u hecc f'kasir żmien jitilku il Cnisja, is-sagramenti u'l ħuejjeġ ta ruħhom u iħallu li iniżżlulhom isimhom fûk il cotba tal protestanti.

—F'chelma ŭaħda jakalbu ghal flûs: kieghed nghid seŭŭa, sur Cappillan?— staksieħ Ciccu.

—Mux ħecc ghandec tghid, imma li ibieghu *Ruħhom*, *l'Alla u'l Genna* ghal erba' ħabbiet. U din tal flûs hija l'arma l'actar kaŭŭija tal protestanti,u li minghajrha, okghdu fûk cliemi,ma chienu jghamlu xejn. U hecc il carità, li hi ħaġa kaddisa, jinkdeŭ biha biex jitilfu l'erŭieħ.

—Ja bruccuni, ja kattelîn!—kabżu kâlu xi ftît; u'l Cappillan tenna':

—'Eŭ bruccuni, 'eŭ ghômi, uliedi. Minn ghalina, nižżuħajr l'Alla, li riedna sa mittŭelîd fil ħdân tal vera Cnisja ħalli jatina actar milli neħtieġu biex nharsu rŭieħna mittakrîk u't-taħsîr taghhom.

(5) (*Jissocta*)